

NS tok ansvar for krigsseilerne. Lovfestet støtteordning for familiene

Av høyesterettsadvokat Finn Thrana

I sommer sendte NRK Fjernsynet en serie om krigsseilerne med tittel «Evig Heder». Det ble lagt betydelig vekt på de vanskelige økonomiske forhold de hjemmeverende hustruer og barn hadde å stri med. Så lenge krigen varte var det jo ikke mulig for uteseilerne å få overført penger til sine familier her i landet.

Det hadde vært naturlig å nevne at sjøfartsminister Kjeld Stub Irgens, før krigen kalt Norges første sjømann som kaptein på vårt flaggskip, Stavangerfjord, fikk gjennomført en støtteordning for uteseilerne familier.

Det ble nemlig ved lov av 26. mars 1942 gitt av Vidkun Quisling som Ministerpresident, truffet en ordning som i hovedtrekk bestemte følgende: Det ble opprettet et Lånefond for sjømenns pårørende under bestyrelse av Sjøfartsdepartementet. Formålet var å yte lån til nødvendig underhold av sjømenns pårørende. Forutsetningen var at forsørgeren, sjømannen, tjenestegjorde på

norsk skip som ikke var under rederiets kontroll; altså seilte for Nortraship og dermed for de allierte. De pårørende som ikke hadde eller kunne skaffe seg annen inntekt, kunne på søknad innvilges lån av det opprettede fond. Lånene var rente- og avdragsfrie inntil tre måneder etter krigens opphør.

Minister Irgens greide også å hindre at den hjemmeverende norske handelsflåte ble prisedømt av de tyske myndigheter slik at den kunne seile for å betjene norske interesser.

Det kan være av interesse å sitere hva Eidsivating lagmannsrett, forøvrig under ledelse av lagmann Erik Solem anførte om disse forhold:

Tiltalte har ikke vært av de ondsinnede medlemmer av NS. Han har ikke på noen måte direkte villet skade sine landsmenn. Hovedmotivet for tiltalte har utvilsomt vært å gagne den norske skipsfart og det har han også under sin

virksomhet gjort i stor utstrekning. Selv om denne omstendighet som det er vist ovenfor ikke kan fritta ham for straff for de handlinger han beklageligvis har innlatt seg på, må det tillegges atskillig vekt ved vurderingen av den straff han skal idømmes. Det er på det rene at tyskerne hadde bestemt seg til å prisedømme hele den norske flåte. Tiltalte skrev da den 24. mai 1941 til Reichskommissar Terboven og søkte avskjed fra sin stilling. Hans forhandlinger med tyskerne har vært sterkt medvirkende til at tyskerne til slutt oppgav planene om å ta flåten som prise. Det lykkedes også for tiltalte å få i stand en ordning således at familiene til de sjøfolk som for ute, fortsatt kunne trekke på sitt tilgodehavende. Det var tyskernes hensikt, og deri ble de støttet av enkelte NS-medlemmer, å stoppe ethvert trekk, så familiene skulle henvises til forsorgen. Tiltalte fikk ved klok manøvrering satt igjennom loven av 26. mars 1942 som ordnet

forholdet på en tilfredsstillende måte. Dette var av stor betydning ikke minst for den del av flåten som seilet ute.

Retten anførte videre:

Retten finner at tiltaltes opptrøden som statsråd og minister har vært av det slag, at det kan gjøres et betydelig avslag i den fengselsstraff som hans deltagelse i parti og de fremtredende stillinger han inntok ellers ville betinget. Retten blir derfor stående ved den straff som statsadvokaten har påstått, idet det er tatt hensyn til straffelovens § 62.

Lagmannsretten dømte Irgens til fengsel i 7 år, begrenset rettighetstap og til inndragning, i overensstemmelse med statsadvokatens påstand. En domsmann stemte for at fengselsstraffen ikke burde settes høyere enn 4 år.

Til tross for at tiltalte ble dømt overensstemmende med aktors påstand anket Riksadvokaten dommen til Høyesterett og påsto der at

fengselsstraffen skulle skjerpes. Det er grunn til å nevne at aktor i lagmannsretten var høyesterettsadvokat Annæus Schjødt og i Høyesterett konstituert riksadvokat, høyesterettsadvokat Sven Arntzen. Det er tydelig at de to frontfigurene i landsvikoppgjøret her var dypt uenige. Advokat Arntzen var tydeligvis ikke enig med advokat Schjødt som jo i lagmannsretten fikk medhold i sin påstand om 7 års fengsel, og lagmann Solem var tydeligvis enig i at dette var en passende straff.

Førstevoterende i Høyesterett kom, tross mange positive uttalelser om tiltalte, til at straffen skulle økes til 15 år. Flere dommere dissenterte. To dommere var i tvil om ikke straffen burde nedsettes, men stemte for opprettholdelse av lagmannsrettens utmåling. To dommere stemte for idømmelse av livsstraff. Det bør nevnes at en av dommerne anførte vedrørende Irgens: «Alt tatt i betraktning finner jeg å måtte legge til grunn at han i sin virksomhet som departe-

(Forts. side 5)

Vi minnes

Adresseavisen 2/8 1950:

Keilhaus historier om Hamar-Elverum

Av direktør Lorentz Vogt

Professor Keilhaus tale ved bautastenen avduking på Elverum foreligger nå trykt i Samtidens hefte for juni måned. Han har, forteller han, prøvet å gi et nytt kapittel av «det norske folks liv og historie i vår egen tid». Det har tidligere hendt, at visse deler av den historie har måttet omarbeides. Det gjelder i høyere grad hans nye.

Jeg skal ta enkelte avsnitt av vesentlig betydning.

Professor Keilhau reiser spørsmålet om hvorfor Elverum ble valgt og ikke Lillehammer:

«Det spørsmål kan dog reises om ikke Lilleham-

mer ville vært et like naturlig valg. Elverum ligger jo nokså nær den svenske grense, samtidig som stedets forbindelse med havet både er lang og tungvint. Fra Lillehammer derimot går jernbanen i relativt rett linje til Åndalsnes, som enda måtte formodes å være en åpen havn, og hvor det under enhver omstendighet ville vært lett å etablere forbindelse med den britiske flåte. Det viste seg jo også noen få dager senere, at nettopp Åndalsnes ble landingsstedet for de allierte hjelpetropper».

Denne geografiske be-

traktning er riktig. Valget av Elverum og ennå mere Kongens og Regjeringens fortsatte ferd til Trysil peker mot Sverige. Lillehammer ville ha pekt mot Åndalsnes. Men det var Regjeringens hensikt å gå til Sverige, hvis man ikke kom til en overenskomst med tyskerne. Dette fremgår klart og tydelig av forskjellige uttalelser bl.a. av følgende av statsminister Nygaardsvold på Elverum (Stortings-tidende side 750, annen spalte):

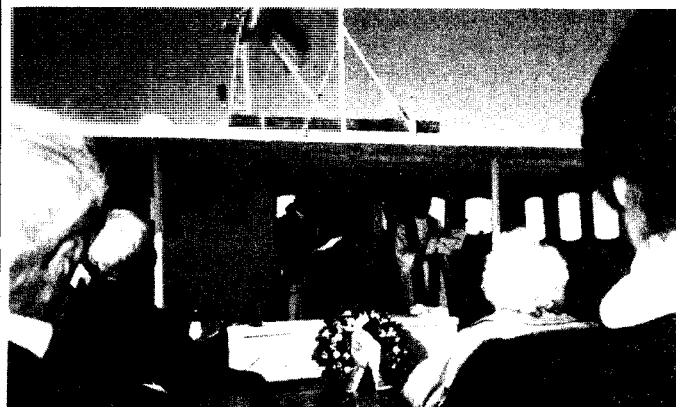
«Men jeg må tilstå, at etterat jeg har opplevet, at vi skulle få en kuusinen-regjering her i landet er (Fort. side 6)

Thekla-katastofens ofre minnes etter 50 år

Av I. C. Stridsklev

1. september 1945 forlot den tyske elvelekteren M/S Thekla Fugleskjærskaien i Florø. Det var bare 6 uker siden Florø hadde fått vei-

forbindelse, og det meste av trafikk til og fra Florø gikk fortsatt over den kaien. Båten skulle egentlig vært på vei hjem til Haren ved elven Ems med sitt mannskap på 6 (Forts. side 7)

I fjellskap under åpen himmel der M/S Thekla forsvant. De tre prestene er: Jack Cohen, pater Patrick Schlösser, sokneprest Øystein Frivold.

Del II

Avtale med USA om straff for NS-medlemmer

Av siv.ing. R.J. Hansen

Stortinget hadde ikke sanksjonert avtalen med USA på det tidspunkt Høyesterett uttalte seg i saken mot Haaland 9. august 1945. Det er derfor meget viktig å få vite når stortinget sanksjonerte denne avtalen. (I følge Utenriksdepartementet er avtalen aldri behandlet i Stortinget. Ifølgelig Grunnlovens §26 var avtalen ikke gyldig. Dette som et kuriosum til alle de andre grunnlovsovertredelsene regjeringen i London begikk. Brudtet på Grunnlovens §25 er bare et av mange!) Vi må nå, 50 år etter krigen, kunne forlange å få vite hvorfor anordningen ikke ble offentliggjort i London før 8. mai 1945, eller hvorfor den ikke ble kjent gjennom de illegale avisene? Har dette med avtalen med USA å gjøre? Staten ved justisdepartementet må kunne gi svar på dette. Likeledes må vi kreve svar på hvorfor avtalen med Sovjet, Storbritannia og USA ikke ble behandlet i Stortinget etter krigen og hvorfor ikke Stortinget etter krigen fikk uttale seg om bruken av ikke-norske militære styrker i forbindelse med den tyske kapitulasjonen i Norge 8. mai 1945.

Når vi studerer avtalens krav om straff og arrestasjon av norske borgere, blir vi klar over at amerikanerne stilte mildere krav til det antall som skulle straffes enn det regjeringen gjorde ved Landssvik-anordningen. Vi skal ikke gi oss ut på fantasering om hvorfor den amerikanske okkupasjonsmakten var mildere enn den hjemvendte regjering.

Landssviksanordningens punkter 1 og 2 har som straffebestemmelser meget store svakheter. Anordningen er gitt den 15. desember 1944 og setter straff for handlinger som er begått flere år tidligere. Dette er brudd på Grunnlovens §97. Videre setter anordningene straff for medlemskap i et politisk parti etter medlemskartoteket. Anordningene spør ikke om den som skal straffes har gjort konkrete handlinger utover å være medlem i et politisk parti. Likeledes spør ikke anordningen om den siktede handlet med forsett og under kunnskap om at det han gjorde var i strid med norsk lov. (Hadde anordningen gjort det ville ingen kunne blitt straffet etter den). Det var nok at den siktede hadde latt seg føre inn i et kartotek.

Landssviksanordningen - var medlemskap i NS ulovlig?

I og med at anordningen

var gitt av 15. desember 1944, kunne den ikke brukes på forbrytelser begått før dette tidspunkt, og da anordningen ble hemmeligholdt kunne den ikke anvendes på forbrytelser begått før anordningen ble kjent.

Hvis en straffbar handling var ulovlig i henhold til straffeloven kunne det reises tiltale for den straffbare handlingen, men ikke etter anordningene! Anordningene var utferdiget i dølgsmål og ukjente i Norge før 8. mai 1945. Dessuten hadde ikke Kongen lovhemmel for å godkjenne anordningene og regjeringen hadde ikke rett til å utferdige lover som påførte norske statsborgere i et besatt land straff for handlinger etter 10. juni 1940. Argumenter for mine påstander finner en i kravet om at en lov før den kan være gjeldende lov må offentliggjøres i Norsk Lovtidende dessuten i Grunnlovens §17, nødrettsparagrafen, og i Haagerkonvensjonens Landkriksreglement.

Under krigen var det ingen som uttalte seg om at det var straffbart å være medlem av NS. Biskop Berggrav skrev i et rundskriv til prestene 3. oktober 1940, at det måtte de avgjøre med sin overbevisning når de ble spurt. Den Norske Saksførerforening sendte 13. desember 1940 sine medlemmer en meddelelse om medlemskap i NS hvor den sa: «... enhver står fullstendig fritt i spørsmålet om han vil melde seg inn i Nasjonal Samling... eller la være». Paal Berg unnlot å advare politimenn som spurte han til råds i spørsmålet om medlemskap i NS. Det samme gjorde sikkert senere Lagmann Solem og riksadvokat Sund. Den siste burde kjent til kampanjen som ble drevet for å få politiet til å melde seg inn i NS.

Etter krigen uttalte mange ledende jurister seg mot anordningen og sa den ikke kunne anvendes. Norges fremste strafferettspert, professor Jon Skeie, uttalte i brosjyren «Landssvik» sommeren 1945:

«Ingen av anordningene har noen rettsgyldighet. Om alle gjelder at deres innhold ligger utenfor rammen av Kongens lovgivningsmyndighet. Og de anordninger som bestemmer nytt eller skjer-

pet ansvar, er ugyldig også av den grunn at de strider mot Grunnlovens §97: 'Ingen lov må gis tilbakevirkende kraft'.

Anordningene er derfor ugyldige uansett om de er godkjente av Høyesterett. Selv ikke sandpåstrøing av Høyesterett medfører at en utgangspunktet ugyldig lov blir en legal lov. Dette visste alle jurister i 1945, men de fleste valgte å tie av frykt for sine fremtidige muligheter til å virke i rettssalene.

Landssviksanordningen bygger på den forutsetning at alle forsto at Norge under hele okkupasjonen var i krig med Tyskland. Advokat Holte, folkerettspert, skrev i Dagsposten, Trondheim, 6. august 1940:

«... Overfor okkupasjonsmakten plikter nå enhver i Norge ikke å utvise noen form for fiendtlig handling. Om nordmenn i utlandet velger å gå i krigen for Storbritannia er det en frivillig sak. Norge som stat bindes ikke. Hverken Kongen eller regjeringen Nygaardsvold er berettiget til å la den norske stat være krigførende for Storbritannias sak».

Landssviksanordningens forløpere

Anordningen av 3. oktober 1941 inneholder ikke straffbarhet for medlemskap i NS. På dette tidspunkt anså ikke Londonregjeringen at det var straffbart å være medlem i NS!

Den 22. januar 1942 så en ny provisorisk anordning lyset. Denne anordningen var et tillegg til straffelovens paragraf om forræderi. Komiteen som utarbeidet denne anordning anså ikke medlemskap i NS som straffbart etter den eksisterende lovgivning. Derfor inneholdt denne provisoriske anordning en bestemmelse om at medlemskap i NS var ulovlig. Det ble ikke fastsatt en dato fra hvilken medlemskap i NS var ulovlig.

Komiteen som ble nedsatt av Hjemmefronten for å se på det strafferettslige ved denne anordning, kom til at en burde straffe flere enn medlemmene i NS. Lagmann Solem var den ledende jurist

i komiteen Hjemmefronten nedsatte. Det er meget klanderverdig at en gammel strafferettsjurist som Solem falt for fristelsen til å delta i utarbeidelsen av de forslag som endte med anordningen av 15. desember 1944. Hans argumentasjon om at anordningen skulle virke i stedet for straffelovens kapittel 8 eller 9 eller krigsartiklene når det gjelder mildere form for forrædere mens kapittel 8 eller 9 eller krigsartiklene skulle anvendes ved grove overtredelser er banal. Det den gamle straffejurist sier til sine tilhørere er:

«Vi lager nye bestemmelser for handlinger som ikke hører inn under kapittel 8 i straffeloven. Men for at menigmann ikke skal reagere på dette lov-misbruket sier vi at ved å dømme etter de nye anordningene blir straffen mildere enn den ville blitt hvis en dømte etter kapittel 8 i straffeloven».

I virkeligheten sier straffejuristen:

«Medlemmer i NS kan ikke straffes etter de eksisterende lover. For å kunne straffe våre politiske motstandere må vi lage nye lover. Dette har vi nå gjort, i tiden fremover må vi bruke all vår makt og styrke til å hjernevaske nordmenn slik at

de godtar dette vårt lovbrudd».

Hvorfor kan jeg hevde dette som en grunnene for at anordningen av 15. desember 1944 ble skrevet? Fordi hvis medlemskap i NS var straffbart etter de lover som eksisterte 8. april 1940, hadde den ikke behov å lage nye anordninger for å straffe medlemmene i NS. En annen årsak til at anordningene av 15. desember 1944 ble skrevet er, som vist i innledningen til denne artikkel, kravet fra USA for å befri Norge fra de tyske okkupas-tene!

Justisdepartementets (i London) innstilling til anordningene av 15.12.-44 om at den er bygget på svak juridisk grunn, kommer frem av et skriv fra London til Hjemmefronten:

«... Forfatterne av utkastet har vært fullt oppmerksom på dette forhold (at utkastet kolliderer med Grunnlovens §97). Ved hjelp av en formulering og med støtte i en særdeles rommelig forståelse av Grunnlovens §97 har de i en så ømtålig materiale forsøkt å komme til et slikt resultat at de mange skulle kunne straffes. Likevel mener de bare å ha unnådd direkte grunnlovbrudd».

Hva departementet sier er at det anser anordningsutkastet fra Hjemmefronten som grunnlovstridig! Allikevel får en anordningen godtatt. (Departementet, politiske ledelse, hadde fått syndebukker. NS og dets medlemmer ble utpekte til å være

(Forts. side 7)

Hva med ytringsfriheten?

Av Anton Olstad

96,4 prosent av 20.000 innringere svarte ja på at vår innvandringspolitikk var for dumsnill. Men allikevel er det praktisk talt umulig å få inn innvandringskritiske innlegg i avisene. Innvandrerne er beskyttet av sine statstøttede organisasjoner, av pressen og ikke minst av NRK.

Det forlanges at nordmenn skal ta hensyn til innvandrernes skikker og synspunkter. Ville det ikke være på tide for innvandrerne, som ser på norskspråklighet og integrering som påtvunget, å skjønne at de ikke kan legge bena på stuebordet og forlange, kurdisk i skoler og muslimsk skole etc? Late som om de er hjemme, og kalle det rett attpå til.

Khalid, som leder det offentlige støttede Antirasistisk senter på fast lønn, sier bl.a.

ifølge Dagbladet 20. mai: «Jeg trenger ingen unnskyldning for å være her, jeg er her med en rett og har gitt Norge hele mitt voksne liv». Sitat slutt. Nok en setning fra Dagbladet er verd å lese. Han sier: «Hernes har gjort meg forbanna på den løsningen de finner. Jeg har snakket om integrering, hva har Hernes gjort for det. Det han gjør er å nekte muslimske barn deres rett.» Uttalte Khalid iflg. Dagbladet.

Det er da ganske freidig av en innvandrers å snakke om rett i en slik sammenheng. Det var jo for å påskynde integreringen at innvandrerbarn skulle gå på norsk skole og lære språket til det landet de bor i.

Kan man snu rasisme-påstanden til å gjelde fremmedes mangel på respekt for landet de ubedt er kommet til og gjerne vil bo i?

Nordl.posten 15/6-95

FOLK og LAND

UAVHENGIG AVIS

Ansv. redaktør:
HAKON WARENDORPH

Adresse: Postboks 3239 Elisenberg, 0208 Oslo.

Kontortider:
Tirsdag og onsdag kl. 11-15.
Telefon: 22 56 10 34.

Redaktørene treffes etter avtale.

Abonnement: Pr. år kr. 160,- (i omslag kr. 200,-, utland kr. 240,-).

Giro: Post 0808.51 64504. Bank 6063.0501248

Abonnement (10 nummer i året) løper til det oppsies skriftlig.

Annonser forskuddsbetales med kr. 2,- + m.v.a. pr. spaltem.m. Minstpris kr. 100,-.

Utgiiver: A/S HISTORISK FORLAG
ISBN 0802-9652

Om etikk og forskerkultur

Mangel på etiske vurderinger i det økonomiske liv - særlig på høyt nivå - har vært illustrert på skremmende måte i de siste årtier. Vi har etterlyst mot og evne til å sette riktige navn på uhumsketene.

Aftenposten har 24/10 en reportasje om fusk i forskermiljøene, denne gang det medisinske. Vi tar med avisens «fylister»:

- «Fabrikasjon og/eller forfalskning av forskningsresultater. Plagiering av andres resultater - tyveri av resultater.
- Plagiering av andres artikler.
- Bevisst tilbakeholdelse eller seleksjon av resultater for publikasjon.
- Feilaktig bruk av statistikk eller andre metoder, forsettlig eller grovt uaktsomt.
- Misvisende forfatterliste (utelatelser og inkluderinger).
- Forsettlig eller grovt uaktsomt tilbakeholdelse av detaljer i metodikk.
- Feilaktig gjengivelse av andres resultater eller konklusjoner eller annen mangelfull publisering.
- Presentasjon av resultater for almenheten uten samtidig vitenskapelig presentasjon.
- Uakseptabel dobbeltpublisering.»

I sannhet er vidløftig liste. Det er en del av samme pyttpyttsannånden som i tragisk grad har bredt seg på så mange felter. Vi har fått «høyere» mål å strebe etter i vår rikdom; suksess og profitt. Selv idretten som skulle utvikle den sunne sjelen, er markspist. De innvalgte styremedlemmer og kontrollorganer har lite å stille opp med mot budsjett- og regnskapstriksene. Det hjelper lite at det ikke alltid er egen vinning som er motivet. Der som på andre felter er likegladhet, kameraderi og udugelighet ofte ennå verre.

Det er fristende å ta med et flertall av etterkrigshistorikerne i denne betraktning. NS-folk har følt forfalskningene og fortielsene på pelsen. Presentasjon av egne og andres bekvemme «sannheter» er foretatt uten hensyn til fakta. «Elverumsfullmakten» og professor (i landssvik) Skodvins tolkning av kapitulasjonsavtalen fra 1940 er gode eksempler.

Krigshistorikeren Ragnar Ulstein anslag at 15-20% av den norske befolkning var aktive motstandsfolk (iflg. J.O. Jensen i Adresseavisen 21/4 i år), er også et eksempel. Anders Buraas brukte dette som utgangspunkt i en kronikk i vår i Aftenposten. Han forteller at han fra oktober -41 til september -44 var ansvarlig for avhør av norske flyktninger til Sverige. Denne gruppen skulle ikke være underrepresentert hva motstandsfolk angår. Etter solid avhør og intervjuarbeide ble 5% av flyktningene i denne perioden (tre år) registrert med aktivt motstandsarbeide som grunn for flukten til Sverige. Etter årets jubileumstaler ser det ut til at gruppen har økt betraktelig på disse 50 år.

Per Egil Hegge behandler forholdet etterrettelighet i en bokomtale 16/5, også i Aftenposten. Den gjelder Espen Haavardsholms bok i vår, «Taushetens pris». Hegge starter sin anmeldelse særdeles friskt:

«En redelig bok, og en redelig markedsføring, er det ikke tale om i forbindelse med «Taushetens pris». Innenfor de siste 50 år her i landet er det ingen som har tatt så fundamentalt feil i sine vurderinger, og samtidig vist en slik forakt for demokratiets grunnsetninger, som AKP (m-

l). Det er betimelig å minne om dette akkurat i disse dager, for en annen gruppe, som sviktet i tiden før mai 1945, NS-tilhengerne og frontkjempene, har fremdeles et slags ytringsforbud: De tok feil i den grad at de egentlig ikke har hatt rett til å bli hørt, også om de har sonet og vedstår seg at de traff et galt valg. Det er den vesentlige forskjell at AKP-erne ikke gjorde seg skyldige i landsforræderi. Men de lå i startgropene, og hadde muligheten vært der, hadde de glatt løpt i den retning: For den som mente at Enver Hoxha og Pol Pot var demokratiets stridsmenn, mens Trygve Bratteli var en simpel diktaturbestyrer, ville valget ha vært lett, og endt i forræderi hvis vi hadde fått et albansk 9. april i Norge.»

Haavardsholms politiske tilhørighet er vel kjent, og at han har tatt feil er utvilsomt. Hegges forræderihypotese er anskueliggjørende for den mistillit han nå kan dele med svært mange. Den skal vi ikke ta standpunkt til. Men når Hegge tar med NS-folk og frontkjempere i samme slengen så nærmer det seg de pyttpyttsannvurderingene vi har påtalt ovenfor.

For det første er det - mildt sagt - svært lite trolig at landssvikdommene (for forræderi) står for en nøytral, lovlig domstol. Det «burde» Hegge vite. Derneft synes vi nok at de avsløringer (av gammel årgang) som har funnet sted når det gjelder forholdene i øst, og som NS advarte mot allerede i 30 årene, skulle få Hegge til å trå varsomt hva feil angår. Vi advarte ikke bare mot Sovjetsamveldet og kommunismen, men også mot destrueringen av forsvaret vårt ved å latterliggjøre forsvarsviljen og redusere vår forsvarsevne ved budsjettnedskjæringer og forkortning av tjenestetiden.

Vi advarte også mot den lettsindige håndhevelse av vår nøytralitetspolitikk da krigen var et faktum. En krig som vi hadde advart mot og som Quisling hadde arbeidet aktivt for å forhindre. Vi synes det hører med til redelighet å ta dette med.

Per Egil Hegge avslutter sin bokomtale med følgende kraftfulle og kompromissløse utsagn:

«Man kan si hva man vil om «Taushetens pris», men en redelig bok er det ikke. Og ofte henger redelighet og dømmekraft sammen.»

Slike ord burde forplikte.

Nansens livssyn

Ella Anker forteller i et referat i «Norges Kvinner» om Nansens tale i Universitetets Aula den 29. juli 1924 på den akademiske kvinnekongress. Hun skriver: - Jeg må minnes Fridtjof Nansens gripende bekjennelse da han talte i Aulaen for de internasjonale akademiske kvinner i 1924. Nansen har vært den mest typiske representant for den materialistiske livsopfatning. Nå uttalte han, mens tårene strømmet nedover hans ansikt: - Jeg vil komme med en bekjennelse. Jeg må bekjenne at det ikke er sten tilbake på sten, ikke et atom tilbake på atom av det naturvidenskapelige grunnlag for min livsopfatning. Den var bygget på elementenes uforanderlighet og materialismens realitet. Når svikter atomene. Nå vet vi at atomene er fylt av levende kraft. Det uendelige små er selv et solsystem av liv og bevegelse. Vi har nå intet annet å falle tilbake på for ungdommens oppdragelse enn den kristne etikk og moral med alt det den innebærer.

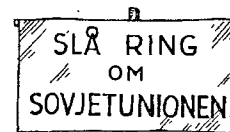
Det ligger meg på hjerte at Fr. Nansen ikke blir stillet i galt lys!

Nansens Røst

«En må da være en stærblind optimist for å se framtiden i rosenkjær; hvor en vender blikket ser en mørke skyer i horisonten, men mørkere, mektigere, skjebnesvangrere enn alt annet er det uvær som med stigende hurtighet brer seg over det store russiske rike, - det russiske folks tragiske skjebne som fullbyrdes hver dag og hver time. Dersom menneskeheten tillater at denne tragedie spilles til ende, vil det ha de uberegnligste følger, ikke bare for Russland, men vil tillike tilføye hele den siviliserte verden et dypt og ulægelig sår. Jo dypere jeg trenger inn i denne elendigheten, desto lenger og mørkere synes jeg det blir til bunnen, - jeg tør nesten ikke slippe erindringen og fantasien løs på alle de redsler jeg har sett med disse mine egne øyne. Endeløse skarer av uthungrede mennesker, hjelpeløst, idiotisk stirrende, van-

FRA VÅRE ADVARSLER!

Norsk ungdom!
Vår framtid er fruet.
Du har ansvar!
SOVJETS SEIER - NORGES UNDERGANG

Plakat i L. maltoret 1935.

Hei!
Slå ring om Norge!
Sovjet betyr lenker og tårer,
ferror og hungersnød!
Millioner har prøvet det.
Du vil ikke bli spart!
SOVJETS SEIER - NORGES UNDERGANG

Plakat fra valgkampen 1936.

Vi vil ikke et Sovjet-Norge.
Vi vil Norge for nordmenn!

Plakat i L. maltoret 1936.

Med folket for Norge!
Mot Stalin og G.P.U.!
Mot kommunisme og slaveri!

Færre valg i Norge?

Av Per Tangerud, Lier

Etter Fremskrittspartiets brakseier var Thorbjørn Jagland straks på banen med forslag om å slå sammen kommune-, fylkes- og stortingsvalget til ett. På denne måten får vi bare halvparten så mange valg å forholde oss til. Man kan fundere på om ikke Jagland ville være mest fornøyd med et samfunn hvor vi sløyfet valgene og Arbeiderpartiet bare oppnevnte representantene. Derved ville man spare alle de millionene det koster å avholde valg, dessuten ville man bli forskånet for slike overraskelser fra velgernes side.

drende skjeletter som sanseløst vakler inn i døden, deres eneste redning, menn og kvinner - men verst av alt; barn; stakkars små utmagrede skapninger, stabbende omkring i sine filler på gatene eller landevegene, uten mål og med - bare øyne, søkende, bedende, anklagende, uforglemmelige øyne!»

Var etterkrigsoppgjøret et rettsoppgjør

Av Inger Cecilie Stridsklev

Den 23.9. og 25.9. 1995 hadde Bergens Tidende to kronikker, den første av Baard Borge, den neste av Johs. Andenæs. Tittelen på begge kronikkene var: «Var rettsoppgjøret rettferdig?»

Borge skriver: «Representanter for anklagersiden reiser i regelen få innvendinger mot oppgjøret, mens de dømte frakjenner det enhver legitimitet . . . Også utenforstående har vært kritiske, blant dem flere framtrædende jurister.» Hva skyldes det at kritikken mot etterkrigsoppgjøret er så lite kjent? Hvorfor mangler analysene? Andenæs nevner «Innstillingen om landssvikoppgjøret» som ble utgitt i 1962, men var blitt forberedt siden 1955. Den inneholder svært lite kritikk av oppgjøret, men grundig kritikk av kritikken. Mange av dem som skrev mot oppgjøret, ble straffet og dømt for det, blant dem en tidligere milorgleder. Berettiget kritikk mot landssvikoppgjøret nevnes i svært liten grad i denne flere hundre sider store innstillingen. Det hele virker som et forsvarsskrift for de myndigheter som nedsatte utvalget. Blant annet er bare ett voldelig dødsfall blant fangene nevnt.

Jens Børneboe var altså slett ikke den første som i etterkrigstiden ble straffet for frimodige ytringer. Det ble også lagt hindringer i veien for trykking og for distribusjon av kritiske skrifter. Det som kom ut, ble i svært liten grad omtalt i øvrige media. Avisinnlegg med grunnleggende kritikk av oppgjøret er til i dag stort sett ikke kommet inn.

Borge nevner derfor med rette at etterkrigsoppgjøret har vært et tabuemne. «En har vært redd for at kritiske analyser kunne oppfattes som relativisering av de dømtes skyld, eller som kritikk av motstandsbevegelsen.»

Når det gjelder den siste innvendingen, kan det spørres om det betyr at de illegale handlinger ikke står for kritikk? Når Borge samtidig nevner at 26 000 av 49 000 dømte ble dømt utelukkende for den meningsytring det var

å melde seg inn i den politiske organisasjon, Nasjonal Samling, er det kan hende berettiget å spørre om de dømtes skyld?

Hovedinnvendinger mot etterkrigsoppgjøret har vært at man dømte etter lover som ikke var kunngjort på forhånd for dem som ble dømt, og som hadde tilbakevirkende kraft. Dessuten virket det som om forutsetningen for at en del forhold skulle være straffbare var at den anklagede i tillegg var NS-medlem. Dessuten er Norge det eneste land som dømte mennesker som hadde pleiet venn og fiende i Røde Kors' tjeneste.

Ifølge Paulus har alle syndet, og står uten ære for Gud.

Ifølge den moderne demokratiske ideologi har flertallet rett. Hva skjer så om flertallet med sine representanter tar feil? Hitler kom til makten på lovlig demokratisk vis. Er det bare tyskere som kan ta feil? Nordmenn flest var enige i mellomkrigstidens norske forsvars- og utenrikspolitikk som la landet åpent for invasjon. En av de meget få som protesterte, var major Vidkun Quisling. Da tyskerne hadde vunnet kappløpet, mobiliserte ikke Regjeringen Nygaardsvold før tyskerne hadde inntatt de viktigste byene. Da ble en del av forsvaret mobilisert, med skriftlig innkalling til to dager senere.

Mange av dem som likevel forsøkte å forsvare landet våren 1940, følte seg sveket av de myndigheter som hadde fratatt dem midlene til å forsvare Norge.

I anledning 50-årsmerkingen for frigjøringen i vår, ble det understreket av Jens Chr. Hauge hvor viktig det var å ha norske myndigheter til å ta imot de allierte da de kom for å motta tyskernes kapitulasjon. Disse myndighetene var hjemmefronten, som hverken representerte

regjering eller Storting. Var dette ikke like viktig 9.4. 1940?

Høyesterettsjustitiarius Paal Berg viste mer forståelse for Quislings handlemåte i april 1940 enn mange NS-medlemmer gjorde. Berg takket Quisling i radio for at han hadde bidratt sitt for å unngå blodsutgydelse og for at regjeringen Quisling igjen viste ansvarfølelse og fedrelandssinn ved frivillig å trekke seg tilbake 15.4. 1940. Samtidig deltok mange av de forsvarsvennlige NS-medlemmer og prosentvis usedvanlig mange av de senere frontkjemper i kampene. Noen falt. Det de andre erfarte fikk dem til å gi Quisling rett i at Norge ikke hadde noe reelt forsvar.

Det falt omtrent like mange (ca. 1000) frivillige norske soldater på hver side i 2. Verdenskrig. Er det virkelig noen som ikke tror at alle disse kjempet i den primære hensikt å sikre Norges frihet når(om) tyskerne vant?

Når en politisk bevegelse er blitt kriminalisert som Nasjonal Samling, er det kanskje på sin plass å minne om hva den sto for. NS var på ingen måte noen avlegger av det tyske NSDAP.

Det fantes en parallell i Norge, som het Norges Nasjonal Sosialistiske Arbeiderparti (NNSAP). Den 29.1. 1938 skrev Vidkun Quisling en leder i «Fritt folk» som het «Det rette navnet»: «Nasjonalsosialisme» er den tyske form både for moderne nasjonalisme og sosialisme. «Fascismen» er spesifikk italiensk nasjonalisme og italiensk sosialisme. Likeledes arbeider seg nu frem i Romania en nasjonalisme og sosialisme som hverken er «Nasjonalsosialisme» eller «fascisme», men romansk nasjonalisme. På lignende måte i alle land, hele verden over, selv om det også i enkelte land finnes de som i sin åndsfattigdom kritikkkløst kopierer utlandet. Men slike kopister misforstår det hele. Deres arbeide fører ikke til noe av blivende verdi. Vi har også brukt ordet «sosialindividualisme» på vår bevegelse. Vi har dermed villet fremheve at den slett ikke tilsikter en kollektiv undertrykkelse av individets rett, men tvert-

imot en samfundsordning hvor frihet, forskjellighet og fellesskap er forenet på rette måten.» Blant programpostene var «Kristendommens grunnverdier vernes» og folketrygd. Barnetrygd ble innført ved årsskiftet 1944/45. De fleste nordmenn hadde nødvendigvis samarbeidet med tyskerne. Et par hundre tusen arbeidet på tyske forsvarsanlegg. Folk som hadde beholdt sine stillinger i offentlig administrasjon, domstoler osv., utførte okkupasjonsmaktens pålegg ofte vel så villig som NS-medlemmer i tilsvarende stillinger. De fleste ble nok derfor lettet over at det stort sett ble NS-medlemmer og andre som kritiserte de myndigheter som tilsnok seg plass blant de seirende makter i verdenskrigen, som ble straffet.

Ikke minst: Hvordan skulle man kritisere regjeringen Nygaardsvold for å ha lagt landet åpent for invasjon etter at man hadde henrettet Quisling for at han skulle ha overtalt tyskerne til å komme?

Det kan virke som om den devaluering av menneskeverdet som nazismen med rette anklages for, hadde smittet over på norske myndigheter. Velkjent er bildet av Henry Rinnan med to blåveiser som gikk landets aviser rundt, uten at noen så ut til å reagere. Rinnan er for øvrig høyst atypisk for NS-medlemmer. Han var i tyskernes tjeneste. Selv ikke hans kone visste hva han hadde fore. Det er nå lagt nye 30 års løkk på opplysninger om angiverier. Motstandsmannen Arvid Brodersen (Nytt norsk Tidsskrift nr. 3-4 1993) har gitt uttrykk for at angiveri var langt mindre utbredt i Norge enn i Tyskland. Var kan hende forholdsvis få norske angivere NS-medlemmer?

Quislings forsvarer nevnte at «NS-medlemmer med Quisling i spissen har levet i sin ideverden og har sett på likvidering av NS-medlemmer på ganske liknende måte som vi har sett på at våre patrioter er blitt skutt ned.» Det er nå også lagt nye 30 års løkk på opplysninger om likviderte illustreres av at det offisielt er vedgått 65 likviderte. Det foreligger statistikk over kjønn og årstall på disse 65. To skal være kvin-

ner. Det er kjent at minst et dusin kvinner ble likvidert. Noen skal det visst gå 13 av på dusinet. Her går det et dusin på paret.

Fengselslege Jon Leikvam, utnevnt før okkupasjonstiden, har i et intervju uttalt at: «Som overlege ved fengslene i Oslo både under og etter okkupasjonstiden - kan jeg bekrefte at aldri var vilkårligheten og overgrepene større mot fanger enn etter at freden brøt i 1945. Det er sannheten. Selv har jeg behandlet så mange «landssvikfanger» for voldelige overgrep at jeg vet hva jeg snakker om i forhold til jurister og historikere som av personlige eller sjåvinistiske grunner «antar» at alt gikk riktig for seg.

Blant annet hendte det at gjenger fra Hjemmefronten eller de såkalte politroppe fra Sverige, brøt seg inn i cellene og skamslo fanger. Iblant moret de seg med å skyte fra gården mot cellevinduene og det var et under at ikke liv gikk tapt, men jeg har behandlet en farlig hodeskade som oppsto på grunn av denne vettløse skytingen. Myndighetene grep ikke inn».

På årsdagen for Quislings henrettelse, fikk et par NS-medlemmer inn et anonymt innlegg i «Dagsposten» i Trondheim der de tilbød forsoning. Der sto bl.a.:

«Det er ikke sant at vi er landsforrædere eller landssvikere. Da krigen kom var det mange av oss som grep til våpen og kjempet mot fienden, men siden, da krigen faktisk var slutt, ofret vi vennskap og medborgerlig aktelse bare for å hjelpe folket. Freden kom, for mange en virkelig befrielse, - for oss også, trodde vi, fra krigens fryktelige mareritt. Men nå brøt hatet uhemmet løs. Fengsler og konsentrasjonsleire fyltes med menn og kvinner som gjennom de 5 årene uselvisk ofret seg for å hjelpe til å opprettholde det levende folkeliv. Vi ble likestillet med æreløse forbrytere og behandlet deretter. Vi led sjele kvaler, vi ble sjikanert, vi ble pisket og slått, mange til døde. Felles for oss alle er at vi ikke under noen omstendigheter kan erkjenne vår skyld, tvertimot, vi mener å ha gjort vårt beste for hele landet ved å bli på vår post. Vi vil avfinne oss med våre lidelser, fordi vi gjennom soningen av straffen som

Det originale hjørnet

- Det ideelle krav

Nok er ikke å ville det beste.

Det gjør de fleste.

Gjør det gode

med hjerte og hode,

krever din neste.

HaWa

er pålagt oss, ser fram til enighet mellom landsmenn. Vi vil ikke ha noe skille i folket, men være de første til å rekke hånden fram.

Vi ønsker at kjærligheten må seire, også hos dere, for gjør den det, har ikke 24. oktober 1945 vært forgyves.»

Det ble selvsagt politietterforskning etter at dette hadde stått i avisene. Men ikke for å finne ut om fanger var slått, til og med slått ihjel i Norge i fredstid.

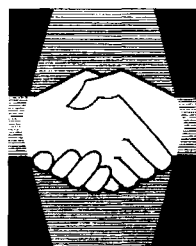
Nei, man etterforsket hvem som hadde skrevet dette!

Ennå vil ingen høre på fangen som våren 1946 på Falsfad opplevde at broren døde på deres felles celle av at han dagen før var blitt slått i hodet under forhør i Trondheim.

Nå som ytringsfriheten begynner å bli mer reell i Norge, har Arbeiderpartiregjeringsen lagt ytterligere hinder for videre analyser av etterkrigsoppgjøret. Det er blitt betydelig vanskeligere å få utlevert «landssviksaker» fra Riksarkivet. Selv ikke de etablerte forskere som skrev Norsk Krigsleksikon, fikk adgang til sakene til fremtredende medlemmer i NS, ikke engang til alle hans ministre. Ifølge kulturminister Kleve-land skjedde det for at de dømtes etterkommere skulle spares for skammen over at nærmere enkeltheter fra disse sakene ble kjent. De dømte har alltid betraktet etterkrigsoppgjøret som det dømmende samfunns skam, og ikke de dømtes.

De ble stilt overfor særdomstoler med svært liten reell ankemulighet. Særdomstolene ble kalt lagretter. Det er ikke korrekt som Andenæs skrev, at hver enkelt fikk individuell behandling, man behandlet ofte knipper på 4-5 lignende saker samtidig. Og det er ikke bare i Quislingsaken at domsslutningen inneholder momenter som ikke var blitt tatt opp i rettsforhandlingene, og som de dømte måtte få inntrykk av var utformet på forhånd.

Kan hende er følgende fra fru Hamsuns rettssak karakteristisk for stemningen som rådet: Under rettssaken ble det lagt frem et takkebrev fra direktør Harald Grieg i Gyldendal forlag for at fru Hamsun hadde fått ham løslatt fra Grini i 1942. Eneste reaksjon på brevet var et lite smil fra rettens administrator. På spørsmålet fra forsvareren om han tvilte på at brevet var ekte, svarte han: «Nei, bevars, men jeg trodde Grieg var god nordmann.»

HJELPEORGANISASJONEN FOR KRIGSSKADEDE

FRONTKJEMPERE OG FALNES EFTERLATTE

Postboks 1407 Vika, 0115 Oslo.
Postgiro 0806 5180708

Hjelp oss å hjelpe

Med dette nummer av avisen følger en postgiroblankett som vi håper at du vil benytte.

Neppe noen i vår generasjon her i landet har deltatt i hardere kamper og med større tap enn våre krigsfrivillige på østfronten.

De som er blitt invalidisert og som noen vil si; helsemessig ødelagt for livet, har det vanskelig. Ikke minst fordi de er utelukket fra den offisielle omsorg som ellers blir krigsinvalidert til del.

Med invaliditet følger dessverre også med årene ytterligere belastninger. Helsetilstanden blir generelt mere nedsett enn hos andre og senskader i form av nerveskader er en ytterst alvorlig belastning.

Vi er meget taknemlige og glade for den solidaritet og omsorg som dette blads lesere alltid har vist. Den støtte som er blitt ytet er av større betydning enn vi til vanlig forestiller oss og taknemligheten er stor.

Problemet vårt er allikevel, vi må si det rett ut:

Vi får gjort så alt, alt for lite fordi våre midler er små. Vi appellerer derfor til hver enkelt: Vær med oss å hjelpe. Benytt den medfølgende postgiroblankett.

På forhånd: **Hjertelig takk!**

Oslo, november 1995

Eivind Saxlund

Den tause generasjon

Av Rolv Olsen

Freelance-skribent Paul Åmodt kommer med et merkelig skrive i DT-BB 12. april. Tysker-barn og vi NS-barn ble nok mobbet de fleste av oss, men å påstå at barn av tyskerarbeidere, ca. 400 000, også ble mobbet? Det er nesten rart at det ikke var vi som mobbet Milorg-unger.

Jeg giftet meg med en jente fra Milorg-miljø. Da vi forlovet oss, var det en med kjennskap til min arvesynd som reiste rundt i hennes bygd og fortalte sannheten om meg uten at jeg ble dårlig mottatt. Våre barn vokste opp med besteforeldre og tanter og onkler de var glade i.

Også i avisene sto mange merkværdigheter. Her sparte man ikke på navn på mistenkte. Følgende NTB-melding kom fra Bergen 12.6. 1945. Da hadde den mistenkte sannsynligvis sidd inne i vel en måned. Heller ikke regelen om at en skulle i forhørsrett innen ett døgn gjaldt den gangen:

«Nazist av jødisk avstamning.

Ved framstillingen i forhørsretten i Bergen i dag av landssvikere forekom det en kuriøsitet, idet en

Åmodt skriver at NS-barna lider den dag i dag under de traumatiske opplevelsene av etterkrigshevnen. Jeg kjenner mange som nok husker ertingen og den mer eller mindre systematiske behandlingen vi ble utsatt for, men å påstå at vi lider under den fremdeles, vel, det kommer an på hvor høyt en legger listen. De fleste av oss hadde ressurser til å vende det onde til noe positivt. Beviset ved vår samfunnsinnsats at vi hadde andre kvaliteter enn de vi ble beskyldt for å ha. Ved å søke miljøer der en ble akseptert, og heller holde kjeft i andre situasjoner, er det gått bra med de fleste av oss.

av NS' medlemmer viste seg å være av jødisk avstamning. Mannen er norsk statsborger og heter Cardiff Malk Julius Hertzfelder. Siktete forklarer at hans far var jøde og at han (siktete) hadde meldt seg inn i NS for å søke beskyttelse. Hvis han ikke var gått inn i parti, ville han blitt forfulgt som jøde, hevder han. Jøder hadde ikke adgang til NS, og det var for å skjule sin avstamning at siktete hadde gått inn. Han ble fengslet til 1. september.»

NS tok ansvar for krigsseilerne...

(Forts. fra side 1)

mentssjef i stor utstrekning jus og rettferdighet praktikk inn for norske interessert dengang! ser og bare for disse». Han Sjøfolkene ble rettferdig fant dog at dette ikke kunne heder til del, han som sørget frita ham for straff for at han for hjelp til deres familier ble overtok sine stillinger og strengt dømt! meldte seg inn i NS! Slik ble

Lov om Lånefondet for sjømenns pårørende.

§ 1. Det opprettes et Lånefond for sjømenns pårørende. Fondet bestyres av Sjøfartsdepartementet. Dets midler skal forvaltes av Finansdepartementet som også fører fondets hovedregnskap.

Staten inntår for at fondets forpliktelser blir oppfylt.

§ 2. Fondet har til formål å yte lån til nødvendig underhold av sjømenns pårørende.

Den som etter gjeldende lovgivning har rett til forsørgelse av norsk sjømann på norsk skip som ikke er under rederiets kontroll, har rett til lån av fondet når han gjodtgjør at han har vært underholdt eller har fått bidrag til nødvendig underhold av forsørgeren, såfremt denne 9. april 1940 var i tjeneste ombord eller senere er påmønstrert uten at tjenesteforholdet er opphørt. Med samtykke av Finansdepartementet kan lån ytes til pårørende av andre norske sjømenn.

Den som har eller kan skaffe seg annen inntekt, eller som har midler som uten vesentlig tap eller vanskelighet kan nyttes til nødvendig underhold, kan ikke få lån av fondet.

Enhver låntaker plikter å melde fra til Sjøfartsdepartementet om de endringer i forsørgerens hyreforhold som han blir kjent med.

§ 3. Sjøfartsdepartementet avgjør med endelig virkning om en søknad om lån skal innvilges, og fastsetter lånets størrelse. Ved fastsettingen skal bl.a. tas hensyn til låntakerens forsørgelsesbyrde. Lånet er rente- og avdragsfritt inntil 3 måneder etter krigens opphør.

§ 4. Lån som fondet har ytet, plikter forsørgeren å betale tilbake med renter og omkostninger. Det kan drives inn etter de regler om til enhver tid gjelder for inndrivning av skatt til staten av formue og inntekt.

Forsørgerens tilbakebetalingsplikt overfor fondet faller bort når det ved erklæring fra rederen eller på annen måte godtgjøres at han har betalt til rederen hva denne har betalt inn til fondet i henhold til § 5.

Hvis lånet med renter og omkostninger ikke blir betalt av forsørgeren, eller forpliktelsen ikke faller bort etter annet ledd, plikter låntakeren å betale det tilbake.

§ 5. Enhver reder plikter etter oppgave fra fondet å betale inn til dette hva fondet har betalt ut i lån til pårørende av sjømenn som er forhyrt ombord i hans skip.

Dersom rederen ikke på annen måte kan skaffe midler til dekning av innbetalingene, kan fondet overta garanti for riktig tilbakebetaling av et dertil nødvendig lån med renter og omkostninger, på vilkår som fastsettes av Sjøfartsdepartementet med godkjennelse av Finansdepartementet.

§ 6. Hvis en reder ikke får dekket hos sjømannen hva han har betalt inn til fondet i henhold til § 5, kan han kreve det manglende dekket av fondet.

§ 7. Sjøfartsdepartementet kan gi nærmere bestemmelser til gjennomføring av denne lov.

§ 8. Den som forsettlig eller grovt uaktsomt gir uriktige eller mangelfulle opplysninger til bruk ved avgjørelsen av spørsmål om å yte lån etter denne lov, eller som medvirker hertil, straffes med bøter eller med fengsel inntil 1 år såfremt forholdet ikke rammes av en strengere straffebestemmelse.

På samme måte straffes den som forsettlig eller grovt uaktsomt unnlater å gi melding etter § 2, siste ledd, eller som medvirker hertil.

§ 9. Denne lov trer i kraft 2. april 1942. Fra samme tid oppheves Administrasjonsrådets bestemmelser om utbetaling av trekk for sjømenn av 15. juli 1940.

Oslo 26. mars 1942

Quisling

Ministerpresident

Irgens

R. J. Fuglesang

Keilhaus historier om Hamar-Elverum ...

(Forts. fra side 1)

Jeg stemt for at selv om den norske regjering må gå over i Sverige, så får vi forsøke å holde regjeringsnavnet oppe. Det kan kanskje hende, at det ikke blir så mye praktisk arbeid å gjøre, men vi får holde navnet og regjeringsfanen oppe og vente på bedre tider».

Hambro uttalte videre under forutsetning av, at man ikke fikk en avtale med tyskerne: (Stortingstidende side 753 første spalte):

«Og som statsministeren var inne på - hvis det skulle vise seg, at det er umulig for denne regjering, som er landets lovlige regjering å komme i den kontakt hvori den skulle komme med makt-haverne i øyeblikket, har den åpen adgang til å bevare Regjeringen og derigjennom det internasjonale symbol på Norges uavhengighet og selvstendighet, den eneste regjering som har en internasjonal bemyndigelse og fullmakt til å opptre, selv om den sitter i fremmed land».

Med fremmed land menes her Sverige. Det fremgår så vel av henvisningen til statsminister Nygaardsvolds uttalelse som av Hambros ord like forut:

«Og når Stortingets president i samråd med Regjeringen anbefalte Hamar som sted for oss var det også med den tanke at man kunne evakuere og sette over».

Keilhau fremhever at den geografiske forskjell mellom Lillehammer og Elverum er interessant. Men konklusjonen er enkel: Man siktet ikke på å forene seg med Storbritannia, men på eventuelt å gå over til Sverige. Han beviser for så vidt det motsatte av hva han har ønsket.

Noe lignende gjelder hans behandling av den såkalte Elverumsfullmakt.

Etter en del forberedende uttalelser faller replikkene som følger (Stortingstidende side 749):

«Presidenten (Hambro): Presidenten har altså foreslått, at Stortinget bemyndiger Regjeringen til, inntil det tidspunkt kommer da Regjeringen og Stortingets presidentskap etter konferanse innkaller Stortinget til neste ordinære møte, å varetta rikets interesser og treffe de avgjørelser og beføyelser på

Stortingets og Regjeringens vegne som ansees påkrevet av hensyn til landets sikkerhet og fremtid.

Førre: Jeg vil spørre hvilken hjemmel man har i grunnloven for en sådan beslutning. Jeg går ut fra at den er der, men jeg vil gjerne spørre hvilken paragraf det er.

Stray: Det gir seg av seg selv, for vi har en bestemmelse om at Regjeringen kan gi provisoriske anordninger i det tilfelle Stortinget ikke er samlet. Det er den samme fullmakt vi gir nå.

Førre: Hvis Regjeringen har den fullmakt behøver den ikke en ny.

Getz: Fullmakten ligger i situasjonen, vi kan ikke granske etter paragrafer.

Presidenten: Det er en helt riktig bemerkning, og Stortinget bekrefter alene ved sin beslutning den generelle adgang til å gi provisoriske anordninger som Regjeringen har i den tid da Stortinget ikke er samlet».

Det kan ikke sees av det stenografiske referat, at det er foretatt noen votering. Det forekommer meg dog å være nokså likegyldig. Hadde man den gang tillagt saken den vekt, som senere er skjedd, ville dette dog sikkert ha funnet sted. Har Hambro brukt klubben - hva Keilhau uvisst med hvilken hjemmel antyder - kan det i alle fall ikke være funnet sted før debatten var slutt og må da ha inkludert, at beslutningen alene bekreftet den alminnelige fullmakt. Regjeringen alltid har, når Stortinget ikke er samlet. På Elverum var det nødvendig å få dette bekräftet, da Stortinget ikke ble oppløst men forble samlet.

Den generelle fullmakt - Grunnlovens § 17 - har følgende ordlyd:

«Kongen kan gi og oppheve anordninger, der angår Handel, Told, Næringsveie og Politi, dog må de ikke stride mot Konstitusjonen og de av Stortinget givne love. De gjelde provisorisk til neste Storting».

§ 17 går ganske langt, men har dog sin absolutte begrensning.

Av særlig interesse til belysning av hvor liten vekt man dengang la på beslutningen, er professor Keilhau opplysning om at da Regjeringen på Tromsø utsendte et nummer av Lovtidende, var beslutningen ikke medtatt. Da der ble foretatt et opp-

trykk i august av samme lovtidende var den heller ikke medtatt. Da tok Keilhau, som ikke hadde vært på Elverum og ikke kjente det stenografiske referat initiativet til å få inn «Elverumsfullmakten» i Lovtidende. Årsaken var, at der måtte skaffes hjemmel for å oppnå de britiske myndigheters anerkjennelse av Norges Banks virksomhet i London. Det viser seg også at det er professor Keilhau som ut fra senere inntrådte begivenheter har laget den fortolkning, som dog ikke kunne opprettholdes ved frigjøringen, at Stortinget ikke kunne sammenkalles ved frigjøringen, at Stortinget ikke kunne sammenkalles uten Regjeringens medvirkning. Alt dette skjedde over fire måneder etter Elverums-møtet. Det er det man kaller etterpåkløskap. Professor Keilhau opplysninger er meget interessante. De beviser bare det motsatte av hva han ønsker.

For øvrig foregikk der på Elverum to vesentlige ting: Henstillingen til ministeriet Nygaardsvold om å bli sittende med rett til å supplere seg. Denne side av møtet er korrekt gjengitt av professor Keilhau. Den ga ministeriet Nygaardsvold den faste parlamentariske basis, som burde spart den fra angrep såvel fra Quislings som fra Kretsens side. Et enstemmig Storting hadde uttalt, at det ikke ønsket noen ny Regjering. Det er denne beslutning og ikke den såvel i formel som reell henseende omtvistelige «Elverumsfullmakt» som ga Nygaardsvolds regjering dens basis.

Det annet som skjedde på Elverum var beslutningen om å søke forhandlinger med tyskerne for å oppnå den danske ordning.

Her er de stenografiske referater fra Hamar og Elverum helt klare. Etter det første relativt kortvarige møte på Hamar, som ble hevet kl. 13.30, gikk der fem begivenhetsrike timer, da ulykkesbudskapene strømmet inn, før nytt møte ble satt kl. 18.30. I den tid grep defaitismen om seg. Her besluttet Kongen og Regjeringen med tilslutning av Stortingets president å sende ekspedisjonssjef Malthe Johannessen, som etter Regjeringens ønske var blitt i Oslo, følgende telegram (Stortingstidende side 743):

«Tyske sendemanns henvendelse til Dem mottatt og drøftet av Regjeringen med representanter for Stortinget. Ber Dem

straks meddele sendemannen, at Regjeringen nå forelegger spørsmålet om underhandling med tyske myndigheter om fredelig ordning for Stortinget. Kan gi endelig svar sent i aften eller tidlig i morgen. Forutsetter imidlertid stansning kamp».

Hermed var loddet kastet. Man ba tyskerne om en fredelig ordning; som det senere fremgår av det stenografiske referat, om den danske ordning. Dette standpunkt ble Stortingets enstemmige.

Men det var med noe forskjellige følelser den enkelte ga beslutningen sin tilslutning. Om Kongens standpunkt opplyste president Hambro følgende (Stortingstidende side 744):

«Jeg skylder å tilføye at under de drøftelser man har hatt, hvor de forskjellige modaliteter har vært berørt, har Kongen hatt den oppfatning at en underkastelse under de tyske krav i øyeblikket ikke vil bety noen sikkerhet for landet, da den ikke vil bringe oss utenfor kampen. Norge vil bli krigskueplass i et hvert fall og han følte ingen personlig tillit til at de eventuelle arrangements man måtte komme til å treffe med de tyske befalhavere i Oslo eller gjennom den tyske legasjon ville lenge bli opprettholdt etter sin formelle valør. Men han føyet til, at «det er en selvfølge at når Stortinget helt fritt har truffet sin avgjørelse i den sak har jeg intet personlig standpunkt annet enn den fulle lojalitet mot det som måtte bli vedtatt under disse vanskelige vilkår.»

I sin tale på Elverum siterer professor Keilhau Hambros uttalelse, w men tar ikke med den av meg ovenfor understrekte setning. Dermed får man et feilaktig bilde av Kongens standpunkt. Det er meget mulig, at professor Keilhau kan ha ønsket at den siste uttalelse fra Kongen ikke hadde foreligget. Men en Konges ord siterer man komplet. Man forbedrer dem ikke.

Situasjonen på Elverum er klar nok. Et enstemmig Storting med en enstemmig regjering og støttet til Kongens på forhånd givne tilsagn gikk inn for å be tyskerne om å få en tilsvarende ordning til den danske; opprettholdelse av ministeriet Nygaardsvold i Norge som av ministeriet Stauning i Danmark. Hadde minister Brauer godtatt denne ordning var Konge, Regjering og Storting vendt til-

bake til Oslo. De stenografiske stortingsreferater etterlater her ingen tvil. Men selv sagt var der i premissene for dette standpunkt flere nyanser. Regjeringens innstilling refereres av Hambro (Stortingstidende side 744 første spalte) således:

«De vet alle at Regjeringen da den tyske sendemann gjorde sin henvendelse imorges tidlig avviste det tyske forslag og at Regjeringen iverksatte mobilisering og at der er ytet motstand under de tyske fremstøt hittil på et hvert punkt. Men under inntrykket av de rapporter man har mottatt fra de forskjellige kanter av landet, under inntrykket også av de materielle og finansielle vanskeligheter og følelsen av den meget store oppgave det ville være å etablere en virkelig regjeringsmakt fra et sted som er noenlunde naturlig dekket mot luftangrep, har statsministeren og andre av Regjeringens tatt sitt prinsipielle standpunkt opp til fornyet overveielse og til foreleggelse for Stortinget».

Det nye prinsipielle standpunkt var den danske ordning. Det var telegrammet til minister Brauer.

Om sitt eget standpunkt uttalte president Hambro:

«Når jeg har kunnet være med på å anbefale at dette telegram ble sendt er det ikke minst ut fra den oppfatning, at hvis man i Stortinget velger den vanskelige og tunge vei ikke å bøye seg for underkastelsen vil det meget hurtig kunne skapes et fullkomment kaos i alt som heter regjeringens utøvelse i Norge. . . . at det i det lange løp ville være den mest betryggende politikk, derom er jeg personlig overbevist, men jeg har den oppfatning at i en sak av denne langtrekkende betydning, som kan bety en så stor sum av lidelse for meget store deler av vårt folk måtte der være et alt overveiende flertall til stede for at man skulle velge den vanskeligere løsning». (Stortingstidende side 747 første spalte).

Dette flertall var altså ikke til stede. Derfor valgte man underkastelsen - henvendelsen om å få den danske ordning.

Professor Keilhau er i sin tale - gjengitt i «Samtiden» uridderlig overfor avdøde statsminister Mowinkel.

«President Hambro gikk i sitt avgjørende innlegg ut fra at Stortinget ikke ville

kunne fortsettes i virksomhet under den inntrådte situasjon, og Elverumskullmakten bygger både i sitt innhold og sin form på denne forutsetning.

En av representantene ga imidlertid i den senere del av debatten på Elverum uttrykk for en skarp kritikk både av denne avgjørelse og av hele den fremgangsmåte som var blitt fulgt. Det var Johan Ludvig Mowinckel. Han åpnet sitt innlegg med disse ordene: «Jeg er litt overrasket over dette, for jeg trodde at hvis man kom til forhandlinger med tyskerne og fikk ordnede forhold, så ville Storting og Regjering fortsette å eksistere, naturligvis med de restriksjoner som den overenskomsten måtte medføre. Men jeg trodde oppriktig talt at etter denne dags flukt fra sted til sted skulle Stortinget vende tilbake til Oslo og der fortsette sin virksomhet». Litt senere i sin tale sa han: «Jeg er i det hele tatt ikke svært fornøyd over at vi løp over hals og hode fra Hamar i aften. Jeg kan ikke begripe det. Det gikk så fort at vi omtrent ikke fikk puste . . .

Jeg mener det var rimelig man arbeidet utenfor Oslo inntil saken var ordentlig avgjort, men denne flukten til Elverum beklager jeg i høyeste grad, og hvis man skal spredde for alle vinder nå, synes jeg det er under vår verdighet».

Dertil føyer professor Keilhau: «Representanten Mowinckel ønsket altså at Konge, Regjering og Storting skulle gi seg tyskerne i vold. Det han så fram til, var at våre statsmyndigheter skulle virke under tysk kontroll - med «restriksjoner». Ellers er det noe uklart hva man ville tenkt om «denne flukten til Elverum» ikke hadde funnet sted og han selv sammen med Kongen, Regjeringen og alle hans tingkolleger var blitt tatt til fange av tyske soldater». Men Keilhau unnlater å sitere Hambros avgjørende innlegg i tilknytning til Mowinckels uttalelse. (Stortingstidende side 751):

«Presidenten vil gjøre oppmerksom på at der ikke er foreslått noen annen fremgangsmåte enn den herr Mowinckel selv mener».

Ogsenere uttalte president Hambro (Stortingstidende side 753 spalte 1):

«Går det slik som hr. Mowinckel ønsker og som vi alle håper, men kanskje ikke tror på bestemt, vil vanskelighetene være av en relativt begrenset og oversiktlig art, og jeg går ut fra at regjering og storting vil kunne fortsette omtrent på samme måte som regjering og riksdag i Danmark fortsetter sitt arbeid innen den snevre ramme som er gitt».

Det subsidiære var så overgangen til Sverige. Når professor Keilhau uttaler, at Hambro gikk ut fra at Stortinget ikke kunne fortsette sin virksomhet under den nye situasjon, er dette således positivt uriktig. Dette fremgår også av Hambros slutningsord (Stortingstidende side 753):

«Dette møte er hevet og Stortingets forhandlinger er utsatt inntil nærmere kunngjørelse og innkallelse, som forhåpentlig vil kunne skje i løpet av de aller første dager».

Dette var de siste ord, som ble uttalt på Stortinget i 1940, før møtet ble hevet og nytt møte satt i 1945.

Man håpet og ønsket den danske ordning. Herom var alle enige, selv om der var nyanser i premissene. Der er derfor ingen grunn til å ville henge avdøde statsminister Mowinckel. Det er uriktig og uridderlig fordi mannen ikke kan forsvare seg og helt overflødig av hensyn til talens økonomi. Minnesmerket på Elverum skal ikke være noen nidstang over Mowinckel.

Ettermiddagsmøtet på Hammar 9. april som Elverumsmøtet stod i defaultismens tegn. Man var ikke beredt til å ta kampen. Så ba man om den danske ordning. Men for Quisling ville hverken Konge, Regjering eller Storting bøye seg.

Konsekvensen av disse ting kom også til å prege utviklingen i Oslo. Herom i neste artikkel.

Thekla-katastrofens . . .

(Forts. fra side 1)

vanlige tyske sjøfolk. De seks hadde fått gitt beskjed hjem om at det sto vel til med dem med soldater fra sine hjemsteder som de hadde bragt fra norske fjordarmer til Bergen. Båten var blitt beslaglagt av de allierte ved frigjøringen. Nå måtte de ta en siste tur til Florø. Til tross for at de hadde fått annen beskjed, viste det seg at det var ammunisjon som skulle lastes i båten.

Siden tyske soldater var fraktet vekk, fant de daværende myndigheter det rime-

lig å bruke norske varetektsfanger til å samle sammen ammunisjon fra distriktet rundt. Ingen av de som deltok hadde rede på ammunisjon. Da manskapet, ti fanger, en vakt, en tolk og den engelske øverstkommanderende for aksjonen, dro ut for å dumpe lasten på et av de røffeste havområder i nærheten, var sjansene for å komme helskinnet tilbake ytterst små. Det hadde også en del forstått. De trakk seg. Kommandanten hadde de hentet opp fra sykesengen til tross for legens protester.

Det var praktisk talt intet igjen etter den voldsomme eksplosjonen. Det var heller ikke noe eller noen å begrave. Det tok over ett år før alles pårørende var varslet. Myndighetene så det ikke som sin oppgave. Det ble bare holdt «begravelse» for 4 av de omkomne. Tre av dem var mannskap som kom fra samme område som båten. Den fjerde var den norske vakten.

Nøyaktig 50 år etter ulykken ble det holdt minnehøytid/begravelse for alle 19 omkomne der ulykken skjedde. Pårørende til fangene understreket at vi ikke måtte være som de andre, de som gjør forskjell på folk. Derfor måtte det bli som det ble: Gudstjeneste på øverste dekk på fergen M/S Losna der pårørende til alle de omkomne var invitert. Tre flagg var heist: Det norske, det tyske og det britiske. Med tanke på sted og årstid var været utrolig: Blikk stille, klar blå himmel og varmt.

Den tyske ambassaden var representert. Den britiske ambassade viste ingen form for oppmerksomhet. Det var den jødiske presten skuffet over. Hans far døde som britisk offiser som leder for et oppdrag gitt av britiske myndigheter utført av britiske og norske militære.

Vi som var til stede ba den tradisjonelle jødiske bønne for de døde over faren med ham. Alle hadde programmer der alt som foregikk sto på deres eget språk. Fem av det tyske manskapet var katolikker. Derfor hadde vi med den eneste tyskfødte katolske pater på Vestlandet. Hornindal var det preste gjeld som hadde mistet flest i denne ulykken: Tre av fangene kom derfra. Soknepresten der hadde det skjeldne for en prest i den norske kirke: en NS-manns tillit. Det viste seg at han fortjener den. Han var den eneste som ikke bare holdt seg til sitt eget språk: Prekenen hans ble holdt på norsk, tysk og engelsk.

Han sa blant annet: «Vi er samlet her på 50-årsdagen for en forferdelig ulykke. 19 mennesker ble plutselig revet bort fra livet. Etter ulykken sto de pårørende igjen med såre følelser, minner, ensomhet og de mange spørsmål om hvorfor. Det meningsløse i døden blir tydelig en slik dag. Vi er ikke samlet her for å forklare noe. Vi er kommet sammen for å vise de døde den ære det er å takke for alt det gode de gav mens de levde. Samtidig vil vi vise dem som er igjen at vi deler sorgen deres - over tapet, men også over den behandling de har fått av samfunnet. Mange har lidd unødige. Må Gud hjelpe oss til ikke å gjøre noen slik urett flere ganger. Må minnet om «Thekla» lære oss om menneskeverd og omsorg.

De 50 år som er gått siden ulykken har vært 50 år med tilnærmet taushet. I familiene har det nok falt mange ord, også bønner. Men selv om mennesker og kirken har sviktet, har Gud hørt bønnene. Bibelen viser oss en Gud som tar imot alle som strever og har tungt å bære. Han ber oss komme til ham, og han vil gi hver og en hvile. Apostelen Peter sier om Jesu omsorg: «Kast all deres sorg på ham, for han har omsorg for dere.» Det gjør godt å overlate det vonde og vanskelige til Gud. Han skal holde oss oppe og gi oss nytt håp. Det er en god trøst for oss alle.»

Deretter var det jordpåkastelse, med en spade fra hver av de tre prestene. Den aronittiske velsignelse på originalspråket og av en Arons etterkommer virket som en bekreftelse. Sammen kastet alle tre prestene en vakker krans laget av kusinen til en av de omkomne og med navnene til alle 19 på havet. Så kastet de pårørende en rose for hver av de døde. Endelig hadde ofrene for denne ulykken fått en verdig begravelse. Ingen som deltok vil noensinne glemme denne høytidsstunden på havet.

Avtale med USA . . .

(Forts. fra side 2)

det, derved kunne alle rømningene i England, medløperne og tyskarbeiderne hjemme gå fri. Likeledes kunne alle de som virket for tyskerne gå fri.)

De menn som arbeidet med disse spørsmål var jurister som hadde lært kultivert strafferett, de hadde lært at det er bedre at ti skyldige går fri enn at en uskyldig blir dømt. Det er meget beklage-

lig at ingen jurist med oversikt og nerver gikk nær lovmaterien før den ble anvendt. Hadde det skjedd kunne vårt land og hundretusenvis av innbyggere vært forskånet fra den tragedien Landssvikanordningen ble for nasjonen.

Avslutningsbemerkninger

På tross av at jeg er oppvokst med dårlig tillit til det rettsvesenet Londonregjeringen og Hjemmefronten ga oss etter krigen, er jeg i dag tilbøyelig til å tro at det var USAs krav som fremtvang anordningen av 15. desember 1944 og ikke bare politisk hevnløst. Men jeg er også tilbøyelig til å tro at Londonregjeringen begjærlig grep sjansen til å få «skylden» og straffen overført til andre enn seg selv.

Londonregjeringen visste at den hadde sviktet sine oppgaver før de rømte, de var forberedt på et politisk oppgjør mot seg hvis de kom hjem noen gang. Men i vanlig stil kjempet de for sine politiske liv. Derfor måtte de ha en prygelknabe - NS passet i rollen. De var alles motstandere og de eneste som før krigen hadde advart mot den politiske vei Norge hadde gått inn på.

Koht var så usikker på om han noen gang kunne komme tilbake til Norge at han etter 7. juni 1940 filosoferte over hva han og Nygaardsvold skulle leve av. For egen del trodde han at han kunne forsørge seg som historieprofessor, men han mente at «Gubben» var for gammel til å arbeide på bryggen som plankebærer.

Kort om 9. april . . .

(Forts. fra side 8)

nødvendige tiltak for å dempe forvirring og usikkerhet. Den første proklamasjon som ble sendt ut av Nygaardsvolds regjering den 11. april var heller ingen oppfordring til samling av kreftene til motstand mot overfallsmakten. Regjeringen mante «heile det norske folket til å halde fast ved fridomsarven», men det ble ikke sagt noe om væpnet motstand, heller ikke mobiliseringsordren stod ved makten. Her tar forfatterne feil: Noen ordre om alminnelig mobilisering ble aldri gitt.

I «Leve eller død» skriver Trygve Lie side 229: «Nygaardsvold kom med slike ytringer at han måtte stå til rette for forsømmelser av forsvaret og for krigsføringen». Men Nygaardsvold slapp å stå til rette. Som jeg nevnte her i avisen den 22. april søtget C.J. Hambro for det.

Nordlandsposten 5/5 -95

Overfall og hjelp 1940

Av Alfred Nilsen

Tyskerne har i mer enn 50 år vært de store syndebukkene, men hva med britene?

Det er blitt en tradisjon å sende en julegran til London. I den forbindelse forteller media oss at det blant annet er som takk for hjelpen vi fikk under krigen.

Var det hjelp til å bli «overfalt», og da av hvem?

Britenes press på vår nøytralitet førte til tyske advarsler. I Jøssingfjorden 16/2 -40 ble det tyske skipet «Altmark» bordet av britiske marinefartøyer og 5-6 av besetningen ble skutt. Tyskerne var ikke bevæpnet og gjorde ikke motstand. To norske motortorpedobåter som skulle være eskort for «Altmark», hadde forbud mot å åpne ild. Det var bare Birger Eriksen på Oscarsborg som fant på slikt, men han fulgte plan fra 1914-1918 om å være nøytral.

Ca. en uke etter hendelsen i Jøssingfjorden bestemmer tyskerne seg for å besette Norge. De setter i verk sin plan med beregnet landgang i Norge den 9. april.

Britenes plan R4 starter til samme tid, beregnet landgang den 5. april. R4 gjelder besettelse av, Narvik, Trondheim, Bergen og Stavanger og samtidig legge ut miner ved vår kyst. Sendemennene fra den franske og britiske regjering overleverer sine noter 5/4 til utenriksminister Koht. Disse forteller om det som skulle skje etter plan R4, og hvorfor. Plan R4 som skulle vært iverksatt samtidig med levering av notene ble forsinket. Tidlig morgenen 8/4 var R4 igang. Miner ble lagt ut i norske farvann. Besetningsstyrken ble angrepet av tyske fly. Britene oppdaget tyske marinefartøyer i syd og trakk seg tilbake. Den allierte besetningsstyrken kom senere som hjelp til Norge. Denne sterke interesse fra britenes side påførte oss 5 år med tysk okkupasjon. Dette fortjener ingen takk.

Churchills kommentar etter aksjonen mot «Altmark».

Aksjonen som vi foretok var uten tvil et åpenbart brudd på nøytraliteter av teknisk karakter. Han sa videre at det ikke skulle stoppe med

dette. Hva statsminister Nygaardsvold mente om dette. «Min forbitrelse var rettet mot England. Hvordan hadde ikke dette landet forsøkt og drive oss ut av vår nøytralitet og inn i krigen. Og så når det var skjedd maktet de ikke å hjelpe oss».

Vi Menn nr. 30 og 31 -94 gjengir fra «Handelsflåten i krig 1939-1945» 1133 nordmenn ble drept i hjemmeflåten, og av dem 981 etter britiske krigshandlinger. Av disse var 607 ombord i kystrutene.

I tillegg kommer alle de som mistet livet ved flyangrep og andre aksjoner. Et eksempel er flyangrepet på ubåtbunkerer i Bergen 1944. Der mistet 196 bergensere livet, 60 av dem var skolebarn. Amerikanerne viste oss at de også var med, bombing av Herøya. Russerne ødela mesteparten av Vardø, Vadsø og Kirkenes. Er det ikke underlig at våre venner og «allierte» påførte oss større skade på liv og eiendom, enn hva tyskerne gjorde.

Beklager herr ordfører A.K.: Norge hadde ingen allianseavtale med andre land.

Kort om 9. april

Av John Sand

«Vårt folk bør lære den hele sannhet å kjenne og erkjenne sin egen skyld for 9. april og 5 års okkupasjon». (Johan Scharffenberg i Morgenbladet 9. april 1960).

Her i avisen for 26. april ser jeg at en innsender fra Fauske bebreider fotnoteskribenten for å ha tanker «som tidligere gikk inn under begrepet «defaitisme».

Om så er tilfelle er skribenten i godt selskap. Hamar Arbeiderblad har onsdag 23. april 1947 et stort oppslag på 1. side «Generalstaben ville kapitulere betingelsesløst». Den anså en

mobilisering nå - etter at verdens sterkeste krigsmakt allerede var gått i land i Norge - for fullstendig meningsløs.

Allerede om morgenen 5. april gikk oberstløytnant Munthe inn til generalstabsjefen, oberst Rasmus Hatledal, og sa at nå måtte vi rette et alvorlig krav om flere innkallinger. Det samme krav hadde Kommanderende general (GK) kommet med før. Litt over kl. 09.00 den 5. april gikk generalstabsjef Hatledal til forsvarsminister Ljungberg. «Hatledal understreket hvor truende situasjonen var, hvor små styrker vi hadde inne og hvor lang tid det tok å mobilisere. Han sa at han

fant situasjonen alarmende», opplyser generalmajor Høgevoll i sin bok «Hvem sviktet», side 199, øverst. Men Ljungberg sa nei. Samme dag, fredag 5. april, ble avholdt statsråd. Men ingen av de alarmerende meldinger som var strømmet inn til utenriks- og forsvarsminister ble nevnt eller drøftet i statsråd.

Når det gjelder spørsmålet om en rett-tidig mobilisering ville ha vært av betydning, henviser jeg til det daværende oberst (senere general) Odd Linbeck-Larsen skrev i «Veien til katastrofen» side 109: «Men alle foreliggende opplysninger tyder på at om Norge hadde mobilisert i september 1939, eller endog i februar 1940, ville tanken på å angripe Norge våren 1940 overhodet ikke blitt aktuell, og slett ikke på tysk side.»

Ny generasjon - nytt håp

Gjennom femti år har vi klart å overbevise oss selv og noen andre om at to av aktstykkene i landssvikoppjøret ikke holder: Du burde ha visst at du bisto fienden i en krig mot ditt eget fedreland. Det du vet er at mange, med livet som innsats, gjorde det som var mulig for å stanse den kommunistiske ekspansjonen. Andre hadde som mål at den norske befolkningen skulle komme best mulig gjennom okkupasjonstiden inntil fred kunne skapes, og Norge igjen kunne bli fritt.

Hvordan skal vi få budskapet vårt ut til dem som ikke hører til «menigheten»? Hvordan er det f.eks. mulig at en opplyst person som tidligere stortingspresident Benkow i dag roser sin tidligere kollega, C.J. Hambro for at han fikk vedtatt den etter hvert forhutlede «Elverumsfullmakten» i 1940? Hambro sier jo selv ved flere anledninger at den ikke ble vedtatt.

Hvordan er det mulig at flertallet av dagens historikere ikke anerkjenner kapitulasjonsavtalen av 10. juni 1940. Avtalen som avsluttet krigshandlingene i Norge. Både de faktiske forhold og all internasjonal rett fastslår det, og den nøytrale «Svenskeutredningen» er helt klar i sin uttalelse.

En måte å bryte gjennom på er større åpenhet. Stadig flere fra NS-side står frem med fullt navn. Pensjonisttilværelsen gjør dem uavhengig av arbeidsplassen, og etterslekten er voksen og står på fast grunn. Nysgjerrigheten er stor hos den yngre generasjon, og det er de vi må komme i samtale med. Det er der muligheten for å slå igjennom med våre synspunkter ligger. Morgendagens forskere og lærere vil være «arvelig belastet» fra begge sider i denne vår kalde krig. Med åpenhet kan varmen komme tilbake og følelsene kan nå smeltepunktet.

Milorgjeger Jan A. Pahle (Aftenposten 4/3 -95) hevder at; «mange nye bøker om okkupasjonstiden er for en stor del skrevet av folk som ikke selv opplevde denne tiden fordi de ikke var født ennå, hvilket åpenbart skal borge for objektivitet. Denne fremstillingen av skjellsettende hendelser gjør at mange av oss eldre ikke kjenner oss igjen i den krigen de skriver om. Det kan snart føles som om vi som var med i motstandskampen, var på den gale siden.»

Johs. Andenes hevder (Bergens Tidende 25/9 -95) at uten hans inngripen hadde rettsoppjøret blitt enda mer ubarmhjertig. Burde vi være Andenes takk skyldig?

En ny generasjon kan kanskje møtes som gode landsmenn skal; med godt håndslag.

Rolv

Jfr. her oberst Erik Quam i Morgenbladet 18/11 -78: «I 1940 var vi ikke mobilisert med alt dette innebar for våre forsvarsmuligheter».

Dette faller sammen med uttalelser fra generalfeldmarskalk Keitel og general Jodl: «Hvis de norske tropper hadde vært på plass i rett tid ville operasjonen støtt på meget store vanskeligheter». Jfr. her Undersøkelleskommissjonen bilagsbind 1 side 106: «Det fremstøt som ble gjort mot Hamar og Elverum og som voldte så stort avbrekk i Kongens, Regjerings og Stortingets arbeide, ville ikke ha kunnet finne sted under påbegynt og noe fremskreden mobilisering.»

Se her også den danske kommandørkaptein Kjølens: «Det kan saaledes slaas fast at hvis Norge blot havde været mobiliseret i tide, ville dette Land paa Grund af sine enestaaende Forsvarsmuligheder ikke alene havde vanskeliggjort den tyske Operasjonsplans Udførelse, men hele den militære Operation mot Norge vilde i saadfald efter al Sandsynlighed næppe været bragt til Udførelse».

De første dager etter invasjonen 9. april beskrives slik av Arthur Jensen og Kjell Hanssen i «Fra fred til fred» bind I side 65: «Det kan ikke sies at regjeringen i disse første kritiske dager traff de

(Forts. side 7)

.Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie

Kontortid: Tirsdag og onsdag kl. 11-15. Telefon: 22 56 10 34.

Adresse: POSTBOKS 3239 ELISENBERG, 0208 OSLO.